

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

68 - MISGUIDING OTHERS

MODERN 'LIFNEI IVER' QUESTIONS - PART 2

OU ISRAEL CENTER - FALL 2017

A] RAV MOSHE FEINSTEIN

1. בענין מסחר הקייטערינג שעל הרבה חתונות מתנהגים שלא כשורה אם יש איסור מסייע ידי עוברי עברה. כ"ג טבת תשי"ח. מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוה"ר בן ציון ראקאו¹ שליט"א ר"מ בלאנדאן.
- (1)² בדבר אם מותר לעשות מסחר הכנת חתונות שהוא להשכיר האולם ולעשות הסעודה וכדומה שנקרא קייטערינג בלע"ז באשר שבהרבה חתונות מתנהגים שלא כשורה ברקידות אנשים ונשים שהוא דבר עבירה וכדומה. אם יש בזה משום לפני עור או מסייע ידי עוברי עבירה?
- (2) הנה כיון שבעיר גדולה כלאנדאן שיש הרבה אולמות להשכיר ויכולים בנקל להשיג אולם אחר ליכא לפני עור מדאורייתא כדאיתא בע"ז דף ו' וכן פסקו כל הפוסקים.
- (3) אך הנידון הוא משום שיש לחוש לשיטת התוס' והרא"ש שבת דף ג' והר"ן שם דסברי דאיסור מדרבנן מיהא איכא מטעם שהרי חייב להפרישו מאיסור ואיך יסייענו בדבר עבירה.
- (4) אבל עיין בש"ך יו"ד סי' קנ"א סק"ו שמחדש דכיון שהוא משום שיש חיוב להפרישו מאיסור, מותר לישראל מומר שאינו חייב להפרישו וזוהו איירו התוס' והמרדכי בע"ז שם שמתירין והתוס' והגהות מרדכי שבת שאסרי הוא בישראל כשר שחייב להפרישו. ופי' בדגמ"ר כוונת הש"ך דלא דוקא במומר אלא דאף בסתם ישראל אין מצווין להפרישו אלא בעובר בשוגג אבל כשעובר במזיד על איזו עבירה אפילו אינו מומר אין ישראל אחר מצוה להפרישו עיין שם .... ולכן צריך לומר כפירוש הדגמ"ר דכוונתו לכל עושה במזיד שסובר דכיון דמה שמחוייבין להפרישו כתב הרא"ש שהוא ממה שאף לקטן אוכל נבלות מצווין להפריש לכן הוא רק כקטן שהוא כשוגג ולא כשהוא במזיד.
- (5) .... אבל בכאן נראה ... אין לאסור דהא ודאי כשלא ישכיר זה את האולם למי שירקדו בעבירה ישכרו לעשות החתונה אצל אחרים ואף אצל החשודים בעניני כשרות המאכלים ונמצא שאדרבה במה שמשכיר להם את האולם שלו מונעם מעבירה דמאכלות אסורות ולעבירה זו דרקוד הא לא מסייעם בעצם כלום שגם בלא סיועו הרי יעברו ....
- (6) וגם מסתבר דלא אסרו משום מסייע ידי עוברי עבירה כשליכא איסור לפני עור אלא בנותן לו דבר שיעשה בו רק מעשה העבירה אבל בדבר שהעיקר הוא למעשה היתר כגון שכירת האולם שהוא לעשות בו החתונה והסעודה רק שיעשה שם גם מעשה עבירה דרקודים אין להחשיב שהשכירות הוא ע"ז ולאסור, דאל"כ היה לן לאסור מלמכור כל כלי לעוברי עבירה כגון קדרות לבשל משום דיבשל בהו גם בשבת וגם מאכלות אסורות אלא הוא משום דכיון דעיקר הדבר אינו לאיסורין לא אסרו בזה משום מסייע כשליכא איסור דלפני עור.
- (7) והנה אף בליכא במקום אחר נמי אינו ברור לאסור בכה"ג שהוא דבר שאינו מיוחד תשמישו רק לעבירה ויותר נוטה שאין בזה משום לפ"ע ומסייע ומותר. .... ונמצא שאין במעשה של המוכר עשית מעשה מכשול שלא ניתוסף שום מעשה בשביל העבירה שיעשה. ומה שע"ז יוכל לעשות העבירה, הוא רק גרם שיכשיל את עצמו שזה לא נאסר. ולכן במכירת קדרות וכדומה אף שודאי יעשה בהם גם איסורין אין לאסור.
- (8) .... ונמצא שאף בליכא מקום אחר נמי נוטה יותר שלא היה אסור. וכ"ש כשיש הרבה מקומות שיכולין לשכור שליכא לפ"ע שאין לאסור מצד מסייע לכו"ע כיון שעיקר השכירות הוא למעשה היתר וכ"ש בכה"ג שבמקומות אחרים שישכרו שיעברו גם על איסורים אחרים דמאכלות אסורות שאין לאסור כלל.

ש"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן עב

Rav Moshe Feinstein deals with the case of a simcha hall which is being rented out by a religious owner for events which will include mixed dancing, which is halachically prohibited. His analysis clearly reflects what we saw in Part 1:

(i) Since the users of the hall could find another location, this is NOT considered 'two sides of the river', and thus Lifnei Iver on a Torah level will NOT apply.

(ii) On the Rabbinic level concern of Mesayei Yedei Ovrei Avera, Rav Moshe concludes that there is also no problem since the users are breaking the halacha willingly and knowingly and, as we saw in Part in the Degul Mervava, in such situations another Jew has no obligation to stop them.

1. Rabbi Benzion Rakow (1925-1985) - communal rabbi and rosh yeshiva of Chayei Olam Yeshiva in Golders Green, London.

2. The numbering in this and subsequent sources is not in the original teshuvot. I have introduced it to help with the analysis.

(iii) Even if there were NO other available hall, Rav Moshe is inclined to rule that Lifnei Iver will not apply, since the main purpose of the rental - to make a wedding - is permitted. Mixed dancing is an ancillary use which will not create a prohibition of Lifnei Iver. In the same way, one may sell cooking equipment to non-religious Jews, even though they may use it on Shabbat or to cook prohibited food.

2. ובדבר אם מותר למכור בגדים שיש ספק אם יש בהם שעטנו לישראל שאינו מקפיד על איסור שעטנו. הנה אם הוא ספק ממש היינו שמצוי בהגדים שמוכר שעטנו אסור למכור לחשודים שלא יבדקו, ולא סגי בזה שיודיע להם שיש ספק שעטנו בהם כיון דחשודים לעבור. ואף שיכולים לקנות במקומות אחרים שהוא רק איסור דרבנן אין להתיר בזה מטעם ספק לקולא דהא עכ"פ מסייע להם באיסור דרבנן שיעברו על זה שאסרו בלא בדיקה. אבל אם הוא רק חשש בעלמא כגון שהוא מיעוט שאינו מצוי שמדינא יש למיזל בתר רובא ורק משום שאפשר לברורי מחמירין לברר, רשאי למכור אף לאלו שלא יבדקו דמצד הפסד ממון נחשב כאי אפשר לברורי. ידידו, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן עב

Rav Moshe Feinstein deals here with the case of selling clothing to non-religious Jews where there is a real concern that the garment contains sha'atnez. Here he prohibits the sale. Even though the buyer could purchase this elsewhere, and thus Lifnei Iver on a Torah level will not apply, he considers there to be a Rabbinic prohibition of Mesayei since the buyer will not have the item checked. Presumably, he considers the buyer to be a shogeg in this.

3. באור איסור שיש בהזמנת אנשים שיבואו להתפלל בביהכ"נ בשבת כשיודעין שיבואו במאשינעס מ' לעומר תשי"ג.
(1) נשאלתי מהרב ר' נפתלי קארלבאך מדעטראיט³ אם יש איסור לפני עור להזמין אנשים שיבואו להתפלל בשבת לביהכ"נ כשיודע שיחללו השבת בנסיעה במאשינעס. והשבת דלהזמין את הרחוקים באופן שאי אפשר שיבואו בלא חלול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור לפנ"ע שהרי הוא עוד באיסור מסית. ואף שאיסור מסית לחיוב סקילה הוא רק מסית לעבוד עכו"ם, מ"מ לענין האיסור ועונש כלפי שמיא בכל החומר שאין טוענין למסית יש בכל האיסורים ... שאיסור מסית יש לכל עבירה, אך שאין עונשין בדיני אדם רק על מסית לע"ז, אבל בדיני שמים יענש, ולא ילמדו עליו סנגוריא.
(2) ואיסור לפנ"ע יש אף באינם רחוקים כ"כ כשיודע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס אבל איסור מסית ליכא באינם רחוקים.

(3) ואם אינה בלשון הזמנה אלא סתם הודעה שעושים מנין ונותנים פרסים להבאים להתפלל שהכוונה בעצם הוא רק לקרובים אבל ידוע שיבואו גם רחוקים במאשינעס מסתבר שאין בזה דין מסית ובדין לפנ"ע יש להסתפק. וצריכים לפרש שלא יתנו פרסים אלא לאלו שיבואו ברגליהם בהיתר.

שו"ת אגרות משה חלק או"ח א סימן צט

Rav Moshe deals here with the case of inviting people to a Shabbat event when it is known that they will drive. (i) He rules that to invite those who live too far away to walk is actually WORSE than the prohibition of Lifnei Iver. It is actually a breach of the very serious prohibition of 'Meisit' - to incite and entice Jews to break Torah!

(ii) For those who live close by and could easily walk (although will probably drive) there is no problem of Meisit, but there IS a prohibition of Lifnei Iver. Presumably, this is on the basis that they would not make that drive without the invitation. (Even though they may drive elsewhere on Shabbat, each drive is a separate and additional prohibition).

(iii) If the event is announced without an 'invitation', there is no Meisit and he is unsure as to whether this still constitutes Lifnei Iver.

B] RAV SHLOMO ZALMAN AUERBACH

4. א כיבוד באכילה ושתייה למי שיודע שלא יברך.
(1) בהא דצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים חושבני, במי שבא אליו אורח חשוב אשר איננו שומר תורה ומצוה אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה וגם תומך במוסדות תורה וכדומה. ואם הבעה"ב לא יתנהג אתו בנימוס המקובל לכבד אותו במידי דמיכל ומשתי בגלל זה שמצד הדין אסור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנוטל ידיו ומברך. (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ט סעי' ב'). וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידים ולברך יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו וזה גם ירגיז אותו מאד. ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חו"ש ביותר מהתורה וגם יבוא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה.

(2) דבכה"ג חושבני, שנכון באמת לכבד אותו באכילה ושתייה ולא לחשוש כלל לאיסור של לפני עור לא תתן מכשול. משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרו"מ בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של טבל, מ"מ בנידון זה הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד ע"י זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן.

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן לה

3. Naftoli Carlebach (1916-2005) - a cousin of R. Shlomo Carlebach.

Rav Shlomo Zalman is dealing with the case of a non-religious visitor to the Yeshiva who will not make berachot on food. It would also be insulting to ask him to do so. He rules that it is preferable to give him the food so as not to create negativity towards religious practice and people. He rules that one may NOT perform a small aveira in order to rescue someone else from a bigger one. But he DOES rely on the position of R' Akiva Eiger (as we saw in Part 1), that where the net gain in a situation is positive for the other person, the prohibition of Lifnei Iver will not apply.

C] RAV NAFTALI ZVI YEHUDA BERLIN - 'NETZIV'

5. משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחים ותנור אבל לא תבור ולא תטחן עמה .... לפי שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום ....

משנה גיטין פרק ה משהב ט'

The Mishna rules that, because of 'Darchei Shalom', a woman may lend baking equipment to her friend during Shemita year, even though the friend does not keep hilchot Shemita. However she may not bake alongside her, so as not to assist others in doing aveirot.

6. וכולן לא אמרו - שכתירו להשאלים כלים ולסייעם בלא שעת עבירה ענמה אלא מפני דרכי שלום

רש"י גיטין סא.

Rashi learns that the key distinction is whether the aveira is immediate, or will happen later. Note however that the permission to assist is only where the aveira will happen later AND there is a consideration of Darchei Shalom.

7. לכבוד הרב וכו' מו"ה משה ארי' באמבערגער נ"ל.
 (1) שאלה אם מותר לזווג אשה לאיש אשר ידועים המה לעוברי עבירה ויעברו על איסור נדה?
 (2) ואפילו אין זה כתרי עברי דנהרא דיש בזה משום ל"ע ... מכ"מ בישראל אסור לסייע לעוברי עבירה אפילו באופן שאין בזה משום ל"ע ...
 (3) דאפילו בלפני דלפני דלא מפקדינן מ"מ בישראל אסור שהרי אנו מוזהרין שלא יבא לישראל תקלה ע"י, וה"נ שלא בתרי עברי דנהרא ... הני מילי לענין איסורא דאורייתא אבל מדרבנן מיהא אסור שהרי מחויב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע לידי עוברי עבירה?! ... וא"כ אסור לזווג כאלה שהרי הוא מסייע ידי עוברי עבירה.
 (4) .... אבל עלינו ליישב רומיא דשתי הוראות התוס' והרא"ש במס' שבת ובמס' ע"ז, וגם הדעת נותן שלעולם אסור לסייע ידי עוברי עבירה שאפילו חייב להפריש את חבריו ישראל מאיסור... מכש"כ שלא יעשה סיוע שיעשה עבירה, וכבר כתב הגאון המחבר שו"ת בנין ציון ליישב רומיא דפסקי התוס' והרא"ש דאם הוא מסייע בשעה שעושה עבירה ודאי אסור בכל ענין ומחויב להפרישו אם יכול. משא"כ שלא בשעת עבירה אלא שאח"כ חשוד שיעשה עבירה בזה אינו אסור אלא בתרי עברי דנהרא ...
 .... ס"ל לתלמודן דאפילו בלי שום תליה בהיתר שרי משום דרכי שלום לסייע לפני מעשה העבירה. א"כ ה"נ דשרי בשכר ופרנסה ורק בחנם אסור. ... וה"נ מה דשרי משום דרכי שלום מותר משום כדי חייו. ....

שו"ת משיב דבר חלק ב סימן לב

The Netziv is dealing with the case of a rabbi who was asked to officiate at a wedding of a non-observant couple who will not keep the laws of taharat hamishpacha. His analysis is that (i) since the couple could go elsewhere, it will not be a case of 'two sides of the river' so Lifnei Iver does not apply on a Torah level. (ii) With regards to the Rabbinic prohibition not to assist those doing aveirot, he invokes the principle of Darchei Shalom learnt above. (iii) As such, in dealing with the Rabbinic prohibition of Mesayei, where the aveira will happen at a later stage AND there is a consideration of Darchei Shalom AND the rabbi's livelihood is at stake⁴ he allows the rabbi to officiate.

D] RAV OVADIA YOSEF

8. שאלה מבעל מסעדה כשרה: האם מותר לו לפתוח המסעדה ולספק מאכלי בשר ללקוחות הרגילים אצלו, גם לאחר ראש חודש אב, אף על פי שאסור לאכול אז מאכלי בשר, שאם לא יעשה כן ילכו הלקוחות שלו למסעדה אחרת ולא ישוּבו אליו עוד, או על כל פנים יש בזה משום לפני עור לא תתן מכשול?
 (1) תשובה: אמנם אין איסור מדין התלמוד באכילת בשר בימים אלה, אלא רק בסעודה המפסקת בערב תשעה באב .... מכל מקום האוכל בשר במקום שנהגו בו איסור בימים אלה פורץ גדרם של ראשונים הוא .... ומנהג ארץ ישראל להחמיר שלא לאכול בשר מראש חודש אב עד מוצאי תשעה באב.

4. Although financial loss is not per se a reason to permit that which is prohibited, it will often be a factor in determining a din derabbanan, especially where there are other indicators for leniency.

(2) ולכאורה לפי זה יש מקום לומר שהמגיש מאכלי בשר ללקוחות יהודים במסעדה שלו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול. ואף על פי שאמרו במסכת עבודה זרה (י) שאיסור לפני עור לא תתן מכשול אינו נוהג אלא בדקאי בתרי עברי דנהרא - כלומר שאין כל אפשרות לאדם לעבור העבירה אלא על ידי זה שמכשילו בכך, אבל אם העובר על האיסור יכול לעשות זאת בלעדיו, אינו עובר מן התורה משום לפני עור לא תתן מכשול. וכאן הרי יש עוד מסעדות אחרות המספקות גם מאכלי בשר לכל דכפין.

(3) אולם המשנה למלך (בפרק ד' מהלכות מלוה ולוה הלכה ב') כתב, שזהו דוקא אם יוכל לעבור על האיסור מבלי שתהיה יד ישראל באמצע, אבל אם לא ימצא דרך לעבור אלא על ידי שישאל אחר יספק לו את האיסור, כיון שגם הישראל האחר מוזהר משום לפני עור לא תתן מכשול, לא נפקע האיסור בכך.

(4) אולם בספר לב שומע (מערכת ל' אות מג), הוכיח ... כדברי הפני משה שאין בזה איסור מן התורה משום לפני עור לא תתן מכשול. .... ובשו"ת כתב סופר (חלק יורה דעה סימן פג) הסכים גם כן להקל כהפני משה ודלא כהמשנה למלך.

(5) ולכן בנידון דידן שיש בלאו הכי מסעדות אחרות המספקות בקביעות מאכלי בשר בימים אלה ואם ימנע בעל המסעדה הזה לספק מאכלי בשר יהיה לו הפסד מרובה שיעזבוהו הלקוחות שלו וירעו בשדה אחר יש להקל הואיל ועיקר המאכל כשר ואין האיסור אלא מצד שהיום גורם.

(6) ואף על פי שכתבו התוספות והרא"ש והר"ן (שבת ג.) שאפילו בדלא קאי בתרי עברי דנהרא - כלומר שיכול עובר העבירה לעשות האיסור בלעדיו שאין בזה איסור מן התורה משום לפני עור לא תתן מכשול - על כל פנים יש בזה איסור מדרבנן, נראה שזהו כשעיקר האיסור הוא מן התורה. אבל באיסור דרבנן כל שיכול לעבור על האיסור בלאו הכי מותר לכתחלה .... וכאן אין האיסור אלא משום מנהג.... לכן יש מקום להקל בזה כשיש צורך של פרנסה כמו בנידון דידן ....

שו"ת יחיה דעת חלק ג סימן לח

Rav Ovadia Yosef is dealing with a meat restaurant that wishes to remain open during the 9 days of Av when the minhag is not to eat meat. His analysis is:

(i) Since there is a clear minhag not to eat meat during this time, it would appear at first sight that Lifnei Iver does apply. Clearly, he assumes that Lifnei Iver will apply not only when dealing with a Torah prohibition, but even a Rabbinic one or a minhag.

(ii) The customers could go elsewhere and therefore the case seems not to be 'two sides of the river'. This should indicate that Lifnei Iver will not be a problem. Nevertheless, he invokes the Mishne LeMelech's position that where the aveira can be found elsewhere only from another Jew (who will therefore be guilty of Lifnei Iver), the principle of 'two sides of the river' will not apply. Since the other meat restaurants are all Jewish owned, Lifnei Iver will apparently still apply.

(iii) However, this position of the Mishne LeMelech is disputed by many authorities, who are lenient on this issue. Rav Ovadia sides with those lenient opinions (partly due to the severe financial implications of closing the restaurant) and concludes that Lifnei Iver on a Torah level will not apply (due to 'two sides of the river') and the only question is the Rabbinic prohibition of Mesayei.

(iv) Rav Ovadia has a chidush in Mesayei. According to him, the halacha of Mesayei - to actively steer other Jews away from aveira - only applies where the aveira is a Torah prohibition.⁵ It will not apply to a Rabbinic prohibition, and all the more so to a minhag.

E] THE LIFNEI IVER 'CHECKLIST'⁶

1. Is the situation "two sides of the river" - i.e. can they do the same aveira (easily?/at all?) without your help?
  - (a) If NO - there will be an issur min hatorah of Lifnei Iver.
  - (b) If YES - there will probably be no issur min hatorah of Lifnei Iver (unless the only other sources are also Jewish). BUT there may be an issur derabbanan of Mesayei.
2. Is there an issur derabbanan of Mesayei? YES, unless you are able rely on one of the following factors:-
  - (a) Are they a non-Jew or a non-observant Jew? (Shach)
  - (b) Even if they are observant are they doing this aveira on purpose? (Degul Mervava)
  - (c) Will the aveira happen immediately following your help or only (and maybe) later? (Binyan Tzion)
  - (e) Are you saving them from an even bigger aveira? (R. Akiva Eiger)
3. Can you actually rely on any of these leniencies?
  - (a) How serious is the aveira they are about to do? Issur torah? Derabbanan? Minhag?
  - (b) Is there a significant financial loss?
  - (c) Is there an element of Darchei Shalom?

Now consider the cases we listed at the beginning of Part 1 .....

5. In contrast to the mitzvah of Lifnei Iver which DOES apply to non-Torah prohibitions, as seen above.

6. Clearly, the issues are complex and every case is different. It goes without saying that a competent halachic authority must be consulted for a psak.